

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
КАФЕДРА АРХЕОЛОГІЇ, ЕТНОЛОГІЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
ЦЕНТР АНТИКОЗНАВСТВА ТА МЕДІЄВІСТИКИ

ОДЕСЬКИЙ АРХЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ НАН УКРАЇНИ

СТАРОДАВНЄ ПРИЧОРНОМОР'Я

Випуск XIV

ОДЕСА
ОНУ
2023

УДК 94(100)“-05/17”(08)

C773

Рецензенти:

- С. Б. Сорочан** – д.і.н., професор, зав. кафедри історії стародавнього світа та середніх віків ХНУ імені В. Н. Каразіна;
О. А. Довгополова – д.філос.н., професор кафедри філософії ОНУ імені І. І. Мечникова.

Редакційна колегія:

- О. М. Луговий** – к.і.н., доц., науковий співробітник Центру антикознавства та медієвістики, головний редактор;
В. В. Чепіженко – к.і.н., доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії, керівник Центру антикознавства та медієвістики ОНУ імені І. І. Мечникова, зам. головного редактора;
Т. О. Ізбаш-Гоцкан – к.і.н., доц., доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії, науковий співробітник Центру антикознавства та медієвістики ОНУ імені І. І. Мечникова;
В. Г. Кушнір – д.і.н., доц., декан факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова;
І. В. Нємченко – к.і.н., доц., почесний керівник Центру антикознавства та медієвістики;
О. В. Смигитина – д.і.н., проф., зав. кафедри археології, етнології та всесвітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. Б. Шевченко – к.і.н., старший науковий співробітник Одеського археологічного музею НАН України.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.

Протокол № 1 від 12 вересня 2023 р.

C773 Стародавнє Причорномор'я. Випуск XIV / Голов. ред. О. М. Луговий. –
Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2023. –
524 с.

ISBN 978-617-689-483-4

Збірка «Стародавнє Причорномор'я» складена на основі матеріалів XIV читань пам'яті П. Й. Каршиковського, міжнародної конференції, проведеної ОНУ імені І. І. Мечникова та Одеською Національною науковою бібліотекою 10–12 березня 2023 р.

ISBN 978-617-689-483-4

УДК 94(100)“-05/17”(08)
© Колектив авторів, 2023
© Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова, 2023

Jaroslav Bodzek, Barbara Zajac (Kraków)
**OLBIAN COINS STRUCK IN THE 1ST CENTURY AD
FOUND IN CENTRAL EUROPE¹**

Research on the influx of coins into the area of Central European Barbaricum, minted in the first four centuries AD in Roman provinces or Rome's satellite states, has enjoyed increased interest in recent years.² This is true both in terms of papers considering the role of the so-called provincial coins in circulation in this area, as well as detailed studies devoted to specific groups of coins. A particularly interesting group among them are the coins struck in mints located on the northern shores of the Black Sea, constituting important evidence of the contact between the barbarian peoples of the Wielbark, Przeworsk, and Chernyakhiv cultures. Thus far, however, the attention of researchers has focused primarily on coins minted in the Bosporan Kingdom, most numerous represented in the finds from Central Europe.³ To date, the far less numerous finds of coins struck in other centres - in Olbia and Chersonesos - have understandably received less attention.⁴ They have most frequently been mentioned when discussing Bosporan coins. The aim of this article is to analyse the discoveries of ancient Olbian coins struck in the 1st century AD or later in Central Europe in the context of the finds of coins of the rulers of the Bosporan Kingdom. It is hoped that this will determine some of the possible connections between the influx of both groups of coins and their chronology.

Thus far, two finds of the kind of Olbian coins have been recorded from the Central European Barbaricum (Map 1). The first was included in Gorlice-Glinik Mariampolski Hoard.⁵ Total of 200 aes were supposedly found in a clay pot in the 1930s during the cutting of osiers for wicker working on the Ropa River. Only 4 pieces have survived from the entire set. According to the original publication by Skowronek, the deposit was thought to consist of a mixture of Bosporan and Olbia coins. After verification, however, it transpired that it included a coin struck in Knossos, dated to 36 BC,⁶ a coin from Corycus⁷ dated to the 1st century BC or early empire period, a Bosporan sestertius of Rheskuporis II (68/69–91/92), struck in AD 80–93,⁸ and a bronze coin struck in Olbia. Because the composition of this find, and primarily the matter that it is clearly different from the description given in its first publication, next the fact that about 40 years have passed between the discovery of this hoard and it becoming available to researchers and finally, the fact that the next opportunity to study the coins included in it appeared after a gap of 20 years makes it difficult to unequivocally determine whether we are dealing with a hoard in

its original form or rather a deposit with an admixture of other coins that were not originally part of it, or perhaps even a collection. Therefore, while the credibility of this find cannot currently be ascertained, it is nevertheless worth considering whether the Olbian coin included in this deposit has analogies among other finds.

The coin in question belongs to the diverse “dupondii” and “sestertii” issues struck in Olbia in the 2nd half of the 1st century AD (Fig. 1).⁹ On the obverses of all of them there is the head of Apollo and the legend ΟΑΒΙΟΠΟΛΕΙ, while on the reverse there is an eagle on a dolphin and various legends, depending on the issue. Both the “dupondii” and the “sestertii” remained in circulation for a long time and were counter-marked several times during this period.¹⁰ The “dupondius” may carry up to three countermarks, in order being kerykeion, “Δ” and “Α”. For sestertii, “Δ” (delta) corresponds to “H” and “Α” (alpha) to “B”. According to the findings of Petro Karyshkowski, the kerykeion countermark is dated to the reign of Hadrian (117-138), while the “Α” and “B” can be traced to the 50s of the 2nd century AD.¹¹ The coin from Gorlice-Glinik Mariampolski represents a “dupondius” denomination, with the legend ΙΕΡ ΘΕΟ Β on the reverse.¹² Since the piece bears two countermarks: a kerykeion and an “Δ”, it can be assumed that it left Olbia no earlier than the 140^s and probably not later than the 150s AD. Therefore, it could have reached Central Europe in the second half of the 2nd century AD at the earliest, but it cannot be ruled out that this transpired later, perhaps even in the 3rd century AD.

The second find from Central Europe of an Olbian coin of the type we are interested in was recorded in Moravia (Czechia), in the present district of Brno Slatina, in the 2nd half of the 20th century.¹³ This was a random find, without context. The coin was found during the digging of a well. Once again, whilst the context of the find is not entirely reliable, its authenticity cannot be ruled out.¹⁴ The credibility of this find is indirectly confirmed by other finds from Brno and Brno-Slatina, demonstrating the influx of Roman coins into this region.¹⁵ The coin belongs to the issue of “dupondii” with the eagle on the dolphin and the legend ΑΡΧ Τ Φ ΣΩΠΙΑ on the reverse (Fig. 2).¹⁶ Since it does not bear any countermarks, it should be dated to the 3rd quarter of the 1st century AD.¹⁷

The Gorlice-Glinik Mariampolski find comes from the zone of the Polish Carpathians, on their southern slope in the Ropa valley. During the early phase of the younger Roman period, the region where the hoard was discovered was a transition zone between the settlements of the Púchov, Przeworsk, and Dacian cultures.¹⁸ In turn, the Brno-Slatina coin comes from an area which was settled by the Germanic Quadi people during antiquity.

In both cases, therefore, we are dealing with a slightly different cultural background.

The Olbian coin from Gorlice-Glinik Mariampolski was struck during Vespasian's rule but countermarked during the reign of Antoninus Pius. This, in turn, allows us to determine the deposit of the entire hoard as being no earlier than around the middle of the 2nd century AD.¹⁹ As already mentioned, the Brno Slatina coin is dated to the 3rd quarter of the 1st century AD. However, it could have reached the area of modern Moravia both soon after being struck, as well as much later, in the 2nd century AD.²⁰ The Quadi who occupied this area maintained intensive contacts with the Roman state and these intensified during the so-called Marcomannic Wars.²¹

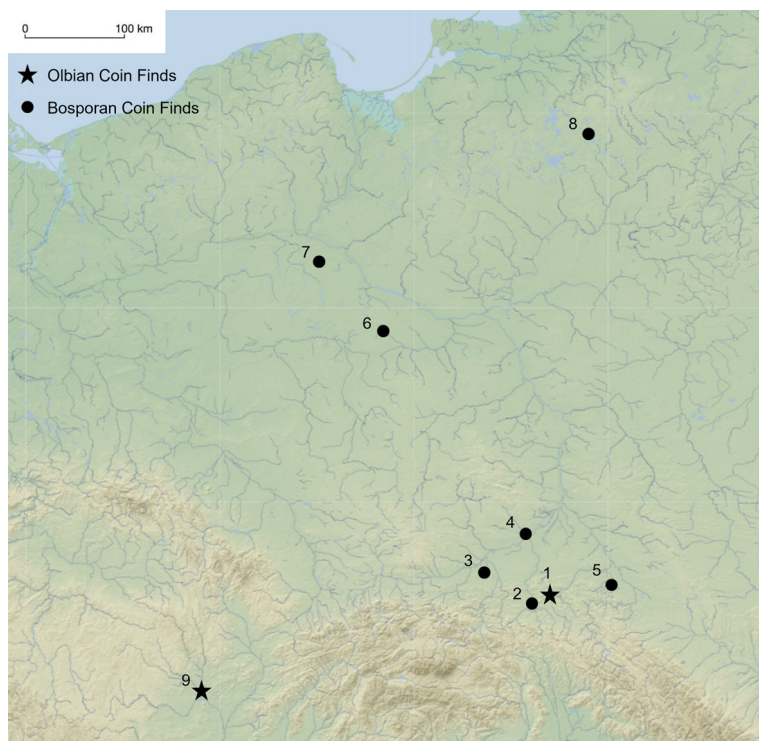
As we have already mentioned, both of the pieces belong to the category of smaller denominations, presumably corresponding to imperial dupondii. They probably performed a similar role to that of large bronze imperial coins.²²

If we are to pose ourselves questions concerning the time and direction from which the Olbian coins might have flowed into Central Europe, it is difficult to provide an unambiguous answer. One possibility is that the coins from Olbia found their way to the Central European Barbaricum together with the Bosporan coins. So far, eight finds of the latter type are known from within the present-day borders of Poland, namely in Augustów, Skłóty (Kutno County), Gąski (Inowrocław County), Staniątki (Wieliczka County), Zarzecze (Przeworsk County), Nowy Sącz-Zabelcze, Gorlice-Glinik Mariampolski and Trębaczów (Kazimierza Wielka County).²³ It should be emphasized that the last find is the only one to have been discovered during regular archaeological research.²⁴ It seems that Bosporan coins for the areas of Central Europe located north of the Carpathians most likely came from the area covered by the Chernyakhiv culture settlement, where numerous finds have been recorded.²⁵ A small number of them might have reached today's Poland earlier, as a result of contacts between the people of the Przeworsk culture and the Sarmatians inhabiting the area of the Black Sea steppe from the 1st century AD.²⁶ Bosporan coins have not yet been found in the Czechia or Slovakia.

Returning to the matter of the Olbian coins, everything indicates that if we accept the credibility of the Gorlice-Glinik-Mariampolski Hoard, the Olbia coin that was part of it arrived together with the Bosporan coins. In a broader context, the presence of this Olbian coin in Poland should therefore be generally associated with the influx of Bosporan once. In the case of the latter, the most likely direction is an easterly one, from the area of present-day Ukraine. It is true that apart from alleged finds such as the

so-called Knyazha Krynytsya "Hoard", we are not aware of discoveries of such Olbian coins.²⁷ Nevertheless, this may stem from the current state of research, and the presence of the coin in the same hoard as a that of Rheskuperis II clearly indicates a connection between the two groups of coins. In light of the lack of finds of Bosporan coins in Slovakia and the Czechia it is less likely, although not impossible, that the coin in question arrived from the south or south-east. As we have already mentioned, the place where this hoard was found was located in the transition zone between the Púchov, Przeworsk, and Dacian cultures. The evidence confirming the possibility of influx of such coins into the southern foreland of the Carpathians from the region of the northern shores of the Black Sea, is a find from Brno-Slatina. This coin could have reached Moravia from the south-east along the route of the Danube. Indirect evidence confirming such a direction would be, on the one hand, the finds of Olbian coins of this type in the area of the mouth and in the lower basin of the Danube, registered on the island of Leuke, in Murighiol and Garvăn (Tulcea County) and Foltești (Galați County).²⁸ The discoveries of Bosporan coins located in the same region and on the island of Leuke, as well as in Horia (Tulcea County) and Poiana (Galați County) should also be mentioned.²⁹ Finally, the finds of Tyras coins in both the Danube and Dniester basins should be considered here. First of all, in the context of the finds of the 1st and 2nd centuries AD Olbian coins in Tyras, as well as, more generally, contacts between the two towns.³⁰ On the other hand, the influx of coins minted in the Black Sea region is confirmed by the few finds in what is now Hungary of coins minted in the Western Pontic centres of Anchialos (Thrace), Odessos and Dionysopolis (Moesia Inferior).³¹ The Olbian coin probably reached Moravia as a result of direct Roman-Quadi contact.³²

Equally difficult to determine is an answer to the question concerning the time of the arrival of Olbian coins. As already mentioned, the coin from the Gorlice-Glinik Mariampolski could not have left Olbia earlier than the 50^s of the 2nd century AD. Theoretically, it could have reached the Ropa valley in the second half of the 2nd century AD, perhaps as a result of contact between the Przeworsk people and the Sarmatians. Such contacts are attested from the second half of the 1st century AD, when a union of Sarmatian tribes led by Pharsoes and his successor Inismeos was established in the areas north-west of Olbia.³³ In the territory of present-day Poland, contacts with Sarmatian influences are confirmed by the discoveries of pottery and weapons.³⁴ However, it seems that it cannot be ruled out that most of the Bosporan coins, together with the Olbian one, arrived as a result of intra-barbarian contacts between the peoples of the Przeworsk and Chernyakhiv cultures in the 3rd century AD.³⁵

Map 1. Finds of Olbian and Bosporan Coins in Poland and in Czech Republic: 1 – Glinik Mariampolski, Gorlice; 2 – Zabełcze, Nowy Sącz; 3 – Staniątki, Wieliczka County; 4 – Trębaczów, Kazimierza Wielka County; 5 – Zarzeczce, Przeworsk County; 6 – Skłóty, Kutno County; 7 – Gaški, Inowrocław County; 8 – Augustów, Podlaskie Voivodeship; 9 – Slatina, Brno

*Fig. 1. Glinik Mariampolski, Gorlice; Sarmatia, Olbia,
c. mid-1st century AD, AE. Photo: H. Pieczul*

*Fig. 2. Slatina, Brno; Sarmatia, Olbia,
c. mid-1st century AD, AE. Photo: L. Káčová*

Regardless of this, in the light of the currently available knowledge, the circumstances of the influx of the two Olbian coins described are different and it is difficult to discuss the phenomenon of the influx of such coins to the area of the Central European Barbaricum as a whole. The differences stem from the varying cultural background and context of the influx of both coins. Due to the relatively modest material available, the proposed concepts regarding the direction and time of their arrival should be treated as working hypotheses. Their confirmation or negation may be brought by further and more extensive research, as well as possible new discoveries. In an era seeing the widespread use of metal detectors, such new discoveries are more than to be expected.³⁶

Translated by Aeddán Shaw

-
- ¹ The authors would like to thank Dr K. Myzgin of the University of Warsaw, Dr L. Munteanu from the Institute of Archaeology of Iași and Mr. J. Bulas of Fundacji Arch for their detailed and valuable comments to the first version of this text. Any errors or shortcomings which remain are the sole responsibility of the authors.
- ² Bodzek J., Jellonek S., Zając B. Roman Provincial Coins found in Lesser Poland: an Overview // AAL 65, 2019. P. 51–82; Milutinović D. Roman Provincial Coins in Central Europe - a brief update // B. Zając et Al. (eds), Pecunia Omnes Vincit 5. Kraków, 2020. P. 83–95; Myzgin K. Finds of Roman provincial coins on the territory of Eastern Europe: Balkan cities mintage // V. Ivanišević et Al. (eds), Proceedings of the International Numismatic Symposium Circulation of the antique coins in Southeastern Europe. Belgrade, 2018. P. 87–103.
- ³ Bodzek J., Madyda-Legutko R. Novaya nakhodka bosporskoi monety v Poľshe // Drevnee Prichernomor'e 10, 2013. P. 69–72; Beidin G.V. Nakhodka bosporskikh monet na territorii Vostochnogo Barbarikuma: monety serediny I v. do n.e. – kontsa 30-kh gg. III v. n.e. // Zapiski viddilu numizmatiki torevtiki Odes'kogo arkheologichnogo muzeyu 3, 2017. P. 25–49; Bodzek J., Madyda-Legutko R. Coins of the rulers of Cimmerian Bosphorus found in Poland // NNZN 13, 2018. P. 53–92; Bodzek J., Bulas J., Okońska-Bulas M. A find of a Bosporan Coin at Trębaczów, site 2, Kazimierza Wielka District (Poland) // OZean 3, 2021. P. 83–97; Bodzek J., Myzgin K. Po raznym stronom steny: nakhodka monet bosporskogo tsarstva na verkhnegermanskom i retijskom limesie // Starodavne Prichernomor'ya 13, 2021. P. 61–70; Bodzek J., Lewoc I., Myzgin K. A coin in the name of the Bosporan ruler Cotys found in the suburbs of Augustów // NNZN 17, 2022. P. 127-144.
- ⁴ See the brief mentions in Bodzek, Madyda-Legutko 2018 *op. cit.*; Myzgin K. Unpublished ancient coins from the Collection of Rev. Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów (acquisitions from 2008-2020) // B. Niezabitowska-Wisniewska et Al. (eds), Unearthed. Recovered. Saved. A collection of late pre-Roman, Roman and Migration period artefacts from the Rev. Stanisław Staszic Museum in Hrubieszów. Hrubieszów, 2021. P. 454–487.
- ⁵ Skowronek S. Glinik Mariampolski, pow. Gorlice. Skarb monet bosporańskich i olbijskich // WN 17, 1973. P. 154–155; Bodzek, Madyda-Legutko 2018 *op. cit.*
- ⁶ Burnett A., Amandry M., Ripollès P.P. Roman Provincial Coinage I. From the Death of Caesar to the Death of Vitellius (44 BC–AD 69). London–Paris, 1992. P. 222, no. 934.
- ⁷ Levante E. 1993. Sylloge Nummorum Graecorum. France 2. Cabinet des médailles. Paris–Zürich, 1993. Nos 1086–1093.
- ⁸ Frolova N.A. Monetnoe delo Bospora (seredina I v. do n.e. – seredina IV v. n.e.), Chast' II. Monetnoe delo Bospora 211–341/342 gg. n. e. Moskva, 1997. P. 227.
- ⁹ Karyshkovskii P. Monety Olvii. Kiev, 1988. P. 116–124. The names "dupondius" and "sestertius" are used in the literature for the described coins. However, they should be treated as conventional.

-
- ¹⁰ Zograph A.N. Antichnye monety. Moskva, 1951. P. 144f; Karyshkovskii *op. cit.* P. 120ff.
- ¹¹ Karyshkovskii *op. cit.* P. 122; Howgego C. Greek Imperial Countermarks. London, 2005. P. 259–260, No. 746.
- ¹² Anokhin V.A. Monety antichnykh gorodov severo-zapadnogo Prichernomor'ya. Kiev, 1989. No. 364; RPC I, 491.
- ¹³ Militký J. Ražba černomořské Olbie z Brna-Slatiny // Numismatik 9, 2004. P. 2–6.
- ¹⁴ Militký *op. cit.* P. 2, footnote 3.
- ¹⁵ Militký *op. cit.* P. 5.
- ¹⁶ Zograph *op. cit.* Pl. XXXIV: 17; Amandry M., Burnett A., Carradice I. The Roman Provincial Coinage (RPC). Vol. II. From Vespasian to Domitian (AD 69–96). London–Paris, 1999. No. 492.
- ¹⁷ The authors of the RPC date the the coin to the end of the 1st century AD. Cf. Amandry, Burnett, Carradice *op. cit.* P. 85–86.
- ¹⁸ Madyda-Legutko R. Zróžnicowanie kulturowe polskiej strefy beskidzkiej w okresie lateńskim i rzymskim, Rozprawy Habilitacyjne nr 304/1. Kraków, 1996. P. 46, 47, 51–54; Madyda-Legutko R., Rodzińska-Nowak J. Sytuacja kulturowa w dorzeczu górnego Sanu w okresie rzymskim w świetle najnowszych badań // Rocznik Przemyski 45 (2), Archeologia, 2009. P. 41–55; Bodzek, Madyda-Legutko 2018 *op. cit.* P. 70.
- ¹⁹ Bodzek, Madyda-Legutko 2018 *op. cit.* P. 59, 67.
- ²⁰ Militký *op. cit.* P. 5.
- ²¹ Cf. Hrnčiarik E., Kuzmowá K. Evidence of trade and exchange during the Roman Period in Barbaricum (territory of Slovakia) // A. Rubel (ed.), Die Barbaren Roms Inklusion, Exklusion und Identität im Römischen Reich und im Barbaricum (1.–3. Jahrhundert n. Chr.). Konstanz, 2016. P. 149–162.
- ²² Bodzek, Madyda-Legutko 2018 *op. cit.* P. 57.
- ²³ Cf. Bodzek, Madyda-Legutko 2018 *op. cit.*; Bodzek, Bulas, Okońska-Bulas *op. cit.*
- ²⁴ Bodzek, Bulas, Okońska-Bulas *op. cit.*
- ²⁵ Myzgin K., Beidin G. Finds of Bosporan Coins in the Territory of the East-European Barbaricum // NNZN 7, 2012. P. 57–91; Sidarovich V. The Finds of Greek and Roman Coins in Belarus // NNZN 9, 2014. P. 73–75, 83–84.
- ²⁶ Dobrzańska H. Sarmaci na ziemiach Polski – mit czy rzeczywistość? // AP 44 (1–2), 1999. P. 75–89. Cf. Istvánovits E., Kulcsár V. Sarmatians history and Archaeology of a forgotten people. Mainz, 2017.
- ²⁷ Pułaski F. Wykopalisko monet bosporańskich w Kniaziej Krynicy na Ukrainie, powiat lipowiecki // WNA 14, 1903. P. 5–13. Renner V. Griechische Bronzenmünzen aus Galizien // Mitteilungen der Oesterreichischen Gesellschaft für Münz- und Medaillenkunde 7. Wien, 1911. P. 171–176.
- ²⁸ There are also registered later Olbian coins in the Danube basin: a bronze coin of Severus Alexander found in Păcuilui lui Soare (Constanța County). Cf. Vertan A. Circulația monetară în Dobrogea romană (secolele I-III). Cluj Napoca, 2002. P. 297, no. 2, P. 389, no. 40, P. 441, no. 69.

-
- ²⁹ Karyshkovskii *op. cit.* P. 123; Mitrea B. Découvertes ancienne et plus récentes de monnaies antiques et byzantines dans la République Populaire Roumaine // *Dacia* 8, 1964. P. 380, no. 52; Kunisz A. Obieg monetarny na obszarach Mezji i Tracji w I i II wieku n.e. Katowice, 1992. P. 158; Mitrea B. Découvertes monétaires en Roumanie // *Dacia* 22, 1978. P. 366, no. 63, figs 2: 2–3 (367); Abramzon M.G., Tunkina I.V. Gosti ostrova Leuki (antichnyye monety po neizdannym risunkam N.N. Murzakevicha), *VDI* 78/1, 2018. P. 52–87; Bulatovich S.A. Coin finds from the Island of Leuke // *MASP* 7, 1971. P. 212–225.
- ³⁰ Popa A., Ciobanu L. Moneda romană în Basarabia (ghid metodic). Chişinău, 2003. P. 84, 106; Vertan *op. cit.* P. 442, 446; Karyshkovskii *op. cit.*, P. 123.
- ³¹ Prohászka P., Torbágyi M. Regesten der antiken Fundmünzen und Münzhorte in Ungarn, Bd. 1: Komitat Tolna. Budapest, 2017. P. 75, no. 209 – Bátaszék, Anchialos, Caracalla; Prohászka P., Torbágyi M. Regesten der antiken Fundmünzen und Münzhorte in Ungarn, Bd. 2: Komitat Veszprém. Budapest, 2017. P. 137, no. 2 – Pápa, Dionysopolis, Gordian III; Prohászka P., Torbágyi M. Regesten der antiken Fundmünzen und Münzhorte in Ungarn, Bd. 3: Komitat Vas. Budapest, 2017. P. 71, no. 61 – Szombathely, Odessos, Caracalla.
- ³² However, we do not completely rule out the possibility that the described coin may have come from the area of the Przeworsk culture. In the 2nd century CE, elements of the Przeworsk culture flowed intensively into the Quadi-Marcomanni settlement area.
- ³³ Shchukin M.B. Sarmaty na zemliakh k zapadu ot Dnepra i nekotorye sobytiya I v. v Tsentralnoi i Vostochnoi Evrope // *SA* 1989/1. P. 70–83; Karyshkovskii *op. cit.*; Anokhin *op. cit.* P. 64nn; Bodzek, Madyda-Legutko 2018 *op. cit.* P. 73. This is confirmed by finds of Pharseos' coins struck in Olbia.
- ³⁴ Dobrzańska H., Wielowiejski J. The Early Roman high-status elite grave in Giebułtów near Cracow // *MA* 30, 1997. P. 81–102; Dobrzańska *op. cit.*
- ³⁵ Myzgin, Beidin *op. cit.* P. 61–63; Bodzek, Madyda-Legutko 2018 *op. cit.* P. 73–79.
- ³⁶ The question remains, however, of discerning the coins in question in any future find material. Provincial coins often go unrecognized by their finders and the latter, due to the law in force in Poland, are often afraid to consult specialists.

Перелік скорочень

Abbreviations

- АА – Археологический альманах. Донецк.
АВУ – Археологічні відкриття в Україні
АЗ – Археологические записки Донского археологического общества.
АИМ – Археологические исследования в Молдавии. Кишинев,
Штиинца.
АМА – Античный мир и археология
АО – Археологические открытия
АПУ – Археологічні пам'ятки України
БФ – Боспорский феномен
БЧ – Боспорские чтения
ВДИ – Вестник древней истории
ДАОО – Державний архів Одеської області
ДП – Древнее Причерноморье. Одесса.
ЖМНП – Журнал Министерства народного просвещения
ЗООИД – Записки Одесского общества истории и
древностей
ІР НБУВ – Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені
В. І. Вернадського.
КСИА – Краткие сообщения Института археологии АН СССР. М.-Л.
МАСП – Материалы по археологии Северного Причерноморья
МИА – Материалы и исследования по археологии СССР. Москва;
Ленинград: АН СССР.
НАРМ – Національний архів Республіки Молдова.
ОВ – Одесский вестник
СА – Советская археология
СП – Стародавнє Причорномор'я. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова
ССПК – Старожитності степового Причорномор'я і Криму. Запоріжжя
ACSS – Ancient Civilizations from Scythia to Siberia.
BSPF – Bulletin de la Société préhistorique française. Paris.
FGH – Die Fragmente der Griechischen Historiker.
IOlb – Надписи Ольвии. 1968.
IOSPE, I² (*IFE I*²) – Latyshev V. Inscriptiones antiquae orae septentrionalis
Ponti Euxini Graecae et Latinae. Petropolis, 1916. Vol.1. Ed.2.
*IFE I*² – Latishev B. 1916. Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti
Euxini Graecae et Latinae. Petropolis
SB – Sammelbuch griechischer Urkunden aus Ägypten, begründet im
Auftrag der Strassburger Wissenschaftlichen Gesellschaft.
SEG – Supplementum epigraphicum Graecum
SP – Stratum plus
TE – Theatrum europaeum

БІОІСТОРИОГРАФІЯ ТА ІСТОРІЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

<i>Дьомін О. Б.</i> Рецензії в контексті персональної наукової історії професора П. Й. Каришковського	5
<i>Левченко Г. С.</i> Публікації з археології на сторінках газети «Одесский вестник» (1820-ті – 1830-ті рр.)	11
<i>Сапожников І. В., Айсфельд О.В., Корчемна І.С.</i> Програма ОТІС 1882–1884 років з археолого-історико-етнографічного опису міст і сіл Причорномор'я та Приазов'я.....	18
<i>Музичко О. Є.</i> Діяльність Ф. І. Успенського в Одесі: питання про школу істориків видатного вченого	29
<i>Лиман С. І.</i> Середньовічна історія слов'янських народів у творчості Степана Михайловича Кульбакіна: харківський період його науково-педагогічної діяльності (1904–1919)	44
<i>Гордієнко Д. С.</i> «Слово о полку Ігоревім» Володимира Перетца в історії української археології	51
<i>Попова Т. М.</i> «Ідея ритму» в науковій спадщині П.М. Біцилли (до дня пам'яті).....	65
<i>Налівайко А. О.</i> Джерелознавство середніх віків в дослідженнях Л. Беркута	75
<i>Левченко В. В.</i> Доля археолога: штрихи до біографії В. О. Пора-Леонович (до 80-х роковин від дня смерті)	82
<i>Майборода П.А.</i> З історії кафедри стародавнього світу та середніх віків Одеського університету. Частина І. Кафедра історії стародавнього світу в 1934–1941 рр.....	90
<i>Венгер А.Г.</i> Внесок Миколи Ковальського (1929–2006) у вивчення наративних джерел доби пізнього середньовіччя	102
<i>Степанян К. І.</i> До питання морфології та типології історичних соціокультурних спільностей	108

ПЕРВІСНА ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

<i>Піструїл І. В.</i> Скребки типу «Carene» верхньопалеолітичного поселення Анетівка II.....	122
<i>Главенчук А. В.</i> Зображення вагітних жінок в мобільній пластиці на верхньопалеолітичному поселенні Анетівка 2	130
<i>Кіосак Д. В.</i> Восьме тисячоліття до н. е. на Півдні України	137
<i>Тоцев Г. М.</i> Неолітичні могильники Мамай-Гори	144
<i>Пересунчак О. С.</i> Антропоморфна статуетка з трипільського поселення Тополі	149
<i>Бурдо Н. Б.</i> Усатівська культура. 100 років польових досліджень ..	158

<i>Іванова С. В.</i> Соціальний та хронологічний аспекти в археології (Буджацька ямна культура).....	166
<i>Агульников С.</i> Перехідний період від епохи пізньої бронзи до раннього залізного віку в Пруто-Дністровському межиріччі.....	171
<i>Яцук О. Ю.</i> Типологічне та технологічне розмаїття скляних намистин з високим вмістом міді в Центральній Італії ранньої залізної доби.....	175

ЕЛЛІНСЬКА ОЙКУМЕНА ТА АНТИЧНИЙ СВІТ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

<i>Туренко В. Е.</i> Образ друга і ворога в архаїчній ліриці	184
<i>Вар'ян О. О.</i> Nothoi та образ ідеального громадянина у Стародавніх Афінах	190
<i>Одрін О. В.</i> «Північні греки»: штучний термін чи історико-культурна реальність?	199
<i>Орлик О. Ю., Демчук С. А.</i> Культ Деметри у грецьких полісах Північного Причорномор'я	207
<i>Самойлова Т. Л.</i> Основні етапи економічного розвитку Офіусси-Тіри	214
<i>Снитко І. О., Гаркуша Н. М.</i> Теменос Борисфена в сакральній історії Ольвійського полісу в архаїчну та ранньокласичну епохи	222
<i>Ніколаєв М. І.</i> Хронологічне підґрунтя історії Ольвії IV–I ст. до Р. Х.	226
<i>Папанова В. А.</i> Бронзові вироби з приміських садиб Ольвії	234
<i>Зелінський А. Л.</i> Датування візиту птолемейської військово-морської ескадри до Боспорського царства	240
<i>Савельєв О. К., Красножон А. В., Савельєва К. С.</i> Дослідження в південно-західній частині Тіри-Білгорода в 2020–2021 рр. (попередні результати).....	247

PAX ROMANA

<i>Баукова А. Ю.</i> Історична гідрогеографія північної частини римської провінції Азія в світлі писемних та нумізматичних джерел	257
<i>Кумінова К. А.</i> Образ Індії у «Флоридах» Апулея: історіографія проблеми.....	266
<i>Береговий В. Б.</i> Кипріан Карфагенський та питання жінки у ранній церкві Римської імперії	275
<i>Драгомирецька О. Г., Федорук А. В.</i> Римська спата з могильника біля с. Оселівка: про пізньоантичне озброєння з території Середнього Подністров'я	279

<i>Шевченко О. Б.</i> Дослідження дитячих поховань на прикладі кочових сарматів	284
---	-----

НУМІЗМАТИКА ТА СФРАГІСТИКА

<i>Ізбаиш-Гоцкан Т. О., Колесніченко Є. О.</i> Корпус монет царя Скіла з архіву П. Й. Каришковського	289
<i>Бондаренко А. О., Снитко І. О.</i> Нумізматичні знахідки античного часу з району солоного озера Оджиголь на Херсонщині в контексті початку економічного освоєння ольвіополітами західної частини Гілеї	292
<i>Bodzek J., Zajac B.</i> Olbian Coins Struck in the 1st century AD Found in Central Europe	298
<i>Янов Д. М., Корнусова І. В.</i> Фантазійні підробки античних монет в колекції Одеського археологічного музею	307
<i>Пивоваров С. В., Калініченко В. А.</i> Нумізматичні та сфрагістичні матеріали з городища другої половини XIV ст. в Зеленій Липі	314

ЦЕНТРАЛЬНА ТА СХІДНА ЄВРОПА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

<i>Луговий О. М.</i> Турріс Прокопія Кесарійського та Тіра в VI ст.	323
<i>Лагодич В. Ю.</i> Війна з аварами імператора Маврикія: до питань хронологічних та географічних меж протистояння	332
<i>Kolomiets O. O.</i> To the Question of the Peculiarities of the Use of Building Materials in the Temple Architecture of the Middle and Late Byzantium	341
<i>Димидюк Д. А.</i> Використання дротиків у Вірменії епохи Багатидів (кінець IX – середина XI ст.)	343
<i>Головко О. Б.</i> Свідectво католицького місіонера Бруно Кверфуртського про його подорож до Східної Європи (1008 р.).....	352
<i>Сидоров Г. В.</i> Болгарсько-татарський похід на Константинополь в 1264-1265 рр. та дискусія щодо ролі Ногая в ньому	363
<i>Ліхтей І. М.</i> До питання про коронацію 1261 року чеського правителя Пршемисла Отакара II	370
<u>Добролюбський А. О.</u> «Присмак глінисті»	380
<i>Гулевич В. П.</i> Про виникнення та призначення замку Караул	390
<i>Пилипчук Я. В.</i> Падіння Угорського королівства. Угорщина при Ягеллонах (1490–1526)	398
<i>Федчук О. Б.</i> Образ Кримського ханства в британській свідомості XVI–XVIII ст.	408

ЗАХІДНА ЄВРОПА В ЕПОХУ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

<i>Казакевич Г. М.</i> Зі Скіфії до Скоттії: довге відлуння середньовічної легенди про скіфське походження ірландців	417
<i>Воротняк І. Д., Данилів М. В.</i> Мотиваційні витоки походів вікінгів: дискурс скандинавських джерел	424
<i>Стасюк О. В.</i> Августин проти Робін Гуда: походження милостині та наміри благочинця у творах середньовічних каноністів (XII–XIII ст.)	435
<i>Чепіженко В. В.</i> Леді де Моун: поважна вдова та вмільй підприємець	443

ЗАХІДНА ЄВРОПА В ЕПОХУ РАНЬОГО МОДЕРНУ

<i>Ціватий В. Г.</i> Інституціональна історія дипломатії та комунікативних практик Європи в добу Середньовіччя і Ранньомодерного часу: моделі комунікації, комунікативні технології, особливості міжкультурної комунікації.	455
<i>Побуцька С. С., Пількевич А. Л.</i> Поява та розвиток нової ідеологічної моделі держави і канонічного права крізь призму ранньої англійської Реформації (1529–1553 рр.)	463
<i>Демчук С. А.</i> Поняття сучасного у нідерландській культурі першої половини XVI століття	470
<i>Івченко О. С.</i> Політичні витоки ідеології конституційного роялізму.	479
<i>Нємченко І. В.</i> Апологія повстання в політичній творчості Олджернона Сіднея	485
<i>Гребцова І. С.</i> Національні мотиви у творчості фламандських майстрів живопису Пітера Брейгеля старшого і Якоба Йорданса	489
<i>Тоцький П. М.</i> Варенн 1791 р.: конституційна криза чи уроки моралі?	500

In memoriam

<i>Нємченко І. В., Луговий О. М., Чепіженко В. В.</i> Андрій Олегович Добролюбський (18 квітня 1949 р. – 28 вересня 2023 р.).....	513
<i>Красножон А. В.</i> На смерть професора Андрія Добролюбського.....	516
Перелік скорочень	518